

En kartläggning av hedersrelaterat våld och förtryck
bland ungdomar i Haninge kommun

Innehållsförteckning

Sammanfattning	4
Inledning	5
Bakgrund.....	5
Syfte och frågeställningar	5
Forskning om hedersrelaterat våld och förtryck	5
Tidigare enkätstudier om hedersrelaterat våld och förtryck bland unga i Sverige.....	7
Oskuld och heder	7
Heder och samhälle - Storstadsstudien	8
Ung 018 - En kartläggning av hedersrelaterat våld och förtryck bland unga i Uppsala	8
Frihet och ansvar - En undersökning om gymnasieungdomars upplevda frihet att själva bestämma över sina liv.....	9
Metod och genomförande	9
Bortfallsanalys	10
Teoretiska utgångspunkter och analytiska kriterier	11
Resultatredovisning.....	12
Bakgrundsvariabler	12
Oskuldsnormsgrupp	14
Socioekonomiska faktorer	15
Heteronormer och förväntningar på äktenskap.....	18
Kärleksrelation för flickor med oskuldsnorm	20
Vad händer om familjen inte accepterar relationen?.....	21
Val av framtida partner bland flickor.....	21
Kärleksrelation för pojkar med oskuldsnorm.....	22
Vad händer om familjen inte accepterar relationen?.....	23
Val av framtida partner bland pojkar	23
Våldsutsatthet och våldsbenägenhet	24
Flickors våldsutsatthet	24
Flickor som våldsutövare	27
Pojkars våldsutsatthet.....	29

Pojkar som våldsutövare	32
Benägenhet att söka hjälp	33
Jämförelser med liknande studier	37
Sammanfattande reflektioner	37
Oskuldsnormsgruppens livssituation	37
Skolans roll	38
Våldsutsatthet.....	38
HBQTQ-personer.....	39
Rekommendationer	39
Referenser	41

Sammanfattning

Denna rapport presenterar resultaten från en kartläggning baserad på en enkätundersökning som genomfördes under januari och februari 2022. Enkäten genomfördes bland ungdomar i årskurs nio samt andra året på gymnasiet i kommunala skolor i Haninge kommun. Syftet med enkäten var att öka kunskapen om livsvillkoren bland ungdomar i Haninge och därigenom få en bild av ungdomars utsatthet för hedersrelaterat våld och förtryck. Detta för att utveckla och förbättra arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck och insatserna för de som är utsatta. Enkäten besvarades av 791 elever av de totalt 1441 elever som tillhörde urvalsgruppen, vilket innebär en svarsfrekvens på 55 procent.

I analysen av resultatet delas eleverna upp i en oskuldsnormsgrupp och en kontrollgrupp. Uppdelningen görs utifrån elevernas svar på frågan om de förväntas vänta med sex innan äktenskap. Detta görs mot bakgrunden av att oskuldsnormen är central inom hedersrelaterat våld och förtryck. De elever som svarat ja på frågan ingår i gruppen oskuldsnormsgrupp och jämförs med resterande elever som utgör en kontrollgrupp. Uppdelningen ger en uppskattning om andel elever som lever med oskuldsnormer samt deras livsvillkor i relation till elever som inte lever med oskuldsnormer.

Det sammantagna resultatet av kartläggningen visar att bland de ungdomar som besvarade enkäten lever 26 procent av alla flickor och 12 procent av alla pojkar med oskuldsnormer, vilket motsvarar 84 flickor och 46 pojkar. Att leva med en oskuldsnorm föranleder vissa begränsningar i ungdomarnas livsutrymme. Exempelvis uppger en större andel i oskuldsnormsgruppen jämfört med kontrollgruppen att de är oroliga för att själva inte kunna välja sin partner i framtiden. När det gäller våldsutsatthet är det inga större skillnader mellan flickor som lever med en oskuldsnorm och flickor i kontrollgruppen. Skillnaderna uppstår främst när flickorna som blivit utsatta för våld uppger orsaker till våldet, där större andel bland oskuldsnormsgruppen uppger att de blivit utsatta därför att våldsutövaren vill bestämma över och/eller kontrollera dem. Skillnaden i våldsutsatthet bland pojkar i kontrollgruppen och oskuldsnormsgruppen är större, där fler i oskuldsnormsgruppen är utsatta för våld och kränkningar.

På frågan om vart ungdomen skulle vända sig om den behövde hjälp svarar både ungdomar som lever med oskuldsnormer och ungdomar i kontrollgruppen att de främst skulle be om stöd från någon av skolans representanter. En nästan lika stor andel uppger att de skulle kunna vända sig till ungdomsmottagningen och polisen. En stor andelen i båda grupperna skulle inte vända sig till något av alternativen som gavs i enkäten. Av kommentarer i fritext framkom att de saknade alternativet att välja att vända sig till sina föräldrar vilket skulle kunna förklara att så många uppger att de inte skulle vända sig till någon av de föreslagna.

Inledning

Bakgrund

Kommunfullmäktige i Haninge kommun beslutade i juni 2021 (KS 2021/345 § 135) att bland elever i högstadiet och gymnasiet göra en kartläggning av det hedersrelaterade våldets omfattning och karaktär i Haninge. Med anledning av det beslutet har en kartläggning genomförts i form av en digital enkätundersökning i kommunala skolor. Även friskolor blev erbjudna att delta, av dessa var det dock inga skolor som besvarade enkäten. Enkäten delades ut till elever i årskurs nio samt andra året på gymnasiet. Deltagande var frivilligt och elevernas svar anonyma. Syftet med enkäten var att öka kunskapen om livsvillkoren bland ungdomar i Haninge och därigenom få en bild av ungdomars utsatthet för hedersrelaterat våld och förtryck. Detta för att utveckla och förbättra arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck och insatserna för de som är utsatta.

Liknande kartläggningar har gjorts i andra kommuner, dessa har legat till grund för utformningen för denna studie. Liksom tidigare studier baserades denna kartläggning på en redan utformad enkät. Enkätfrågorna utgår från tidigare genomförda kartläggningar i andra kommuner där forskare i socialt arbete samt representanter från frivilligsektorn och myndigheter som arbetar med hedersrelaterat våld och förtryck medverkat.

Syfte och frågeställningar

Denna studie syftar till att öka kunskapen om livsvillkoren för unga i Haninge kommun samt att kartlägga hur stor andel av elever i högstadiet och gymnasiet som kan antas leva med hedersrelaterade normer och begränsningar.

Frågeställningarna är följande:

1. I vilken omfattning lever flickor och pojkar i familjer som upprätthåller hedersnormer?
2. Hur tenderar det hedersrelaterade våldet och förtrycket att ta sig uttryck bland unga?
3. Vilka rekommendationer kan ges mot bakgrund av de behov som framkommer av kartläggningen, så att utsatta får den hjälp de behöver för att kunna leva ett liv fritt från våld och förtryck?

Forskning om hedersrelaterat våld och förtryck

Hedersrelaterat våld och förtryck bygger på starkt patriarkala och heteronormativa föreställningar¹. Det kännetecknas av kontroll och begränsningar i framför allt barn och ungas livsutrymme. Kontrollen och begränsningarna utövas ofta av den egna familjen eller släkten och syftar till att bevara familjens ”heder”. Detta eftersom det finns en föreställning om att

---

¹ <https://jamstalldhetsmyndigheten.se/mans-vald-mot-kvinnor/hedersrelaterat-vald-och-fortryck/>

familjens heder är beroende av hur flickor och kvinnor beter sig. Bland de beteenden som framför allt anses skada familjens heder är sex utanför äktenskap. Upprätthållandet av familjens heder förutsätter därför en kontroll av flickors och kvinnors sexualitet. Detta får konsekvenser i form av ett begränsat handlingsutrymme, i synnerhet när det kommer till rätten att inleda kärleksrelationer utanför äktenskap och rätten att själv välja partner.²

Det hedersrelaterade våldet och förtrycket drabbar främst flickor och kvinnor, men även män och pojkar kan drabbas. I en hederskontext kan män och pojkar både vara förövare och offer, exempelvis genom att de av familjen eller släkten tvingas straffa kvinnliga släktingar, eller genom att de inte beter sig enligt strikta könsroller och därmed själv blir straffad.³ Tidigare kartläggningar visar också att pojkar som lever i en hederskontext tenderar att bli begränsade i val av partner.⁴ Eftersom hedersrelaterat våld och förtryck bygger på heteronormativa föreställningar är HBTQ-personer särskilt utsatta.⁵

Våldet och förtrycket kan ta sig uttryck på olika sätt och i olika grader. Våldsformerna kan vara;

- psykiskt (kränkning, skuld- och skambeläggning, förödmjukelser, nedvärdering, undandragen kärlek och omsorg, förföljelse, hot)
- socialt (begränsade livsval som utbildning, jobb, giftermål och skilsmässa, isolering, förbud att delta i vissa aktiviteter i samhället, tvång till viss klädsel, ekonomisk nöd, ofrivilligt bortförande)
- sexuellt (tvång till oönskat sex med okänd/oönskad person genom ofrivilligt äktenskap)
- fysiskt (kan innebära att förövaren biter, river, drar i håret, bränner, skakar eller knuffar. Det kan också bestå av örfilar, knytnävsslag, slag med tillhyggen, knivstick, sparkar, stryptag samt dödligt våld)⁶

Inom forskningen finns det olika perspektiv och förståelse för hedersproblematiken. Kultur och värderingar finns med i de flesta studierna som förståelsen av hedersrelaterat våld och förtryck, men olika mycket tyngd läggs vid dess betydelse. Medan en del forskning fokuserar på kultur menar en annan gren av forskning att hedersproblematik kan ses som ett uttryck för mäns våld mot kvinnor och bör förstås ur ett könsperspektiv. Det tredje perspektivet lyfter socioekonomiska faktorer som viktiga i förståelsen av hedersrelaterat våld och förtryck.⁷ Enligt Socialstyrelsen kan förlusten av heder ha stora konsekvenser för en familj, både socialt och ekonomiskt⁸, vilket kan tala för att de socioekonomiska faktorernas betydelse. En av de huvudsakliga slutsatserna i *Heder och samhälle - storstadsstudien* som genomfördes av Örebro Universitet är att våldsutövning ökar i introverta eller inneslutna grupper där samspelet med andra grupper är låg, d.v.s. där mobiliteten är låg. Forskarna menar att

² <https://www.socialstyrelsen.se/kunskapsstod-och-regler/omraden/vald-och-brott/hedersrelaterat-vald-och-fortryck/>

³ <https://jamstalldhetsmyndigheten.se/mans-vald-mot-kvinnor/hedersrelaterat-vald-och-fortryck>

⁴ <https://jamstalldhetsmyndigheten.se/mans-vald-mot-kvinnor/hedersrelaterat-vald-och-fortryck>

⁵ <https://www.hedersfortryck.se/hedersrelaterat-vald-och-fortryck/hbtq-och-heder/>

⁶ *Ett liv utan våld och förtryck*, Socialstyrelsen, 2019, s 13.

⁷ *Hedersrelaterat våld och förtryck- en kunskaps- och forskningsöversikt*, Nationellt centrum för kvinnofrid, 2020, s 42.

⁸ <https://www.socialstyrelsen.se/kunskapsstod-och-regler/omraden/vald-och-brott/hedersrelaterat-vald-och-fortryck/>

hedersrelaterat våld och förtryck närs exempelvis av minoritetskap, särskilt i kombination med statslöshet, krig, migration och segregation. Social, ekonomisk och politisk rörlighet urholkar däremot våldsnormerna och minskar våldsanvändandet. Möjlighet till umgänge, skolgång, studier och arbete i sammanhang som skapar kontakt mellan aktörer är gynnsamt för sociala relationer utan våld.⁹

Gemensamt för forskningen är att hedersrelaterat våld och förtryck inte kan kopplas till en specifik religion. Däremot kan graden av religiositet, det vill säga hur religiös man är, vara en riskfaktor.¹⁰

Bland de utsatta finns det en överrepresentation av barn och unga av utomeuropeisk bakgrund¹¹, samtidigt kan hedersrelaterat våld förekomma oavsett födelseland och kultur. Socialstyrelsen skriver i rapporten *Ett liv utan våld*, att bemötandet av våldsutsatta personer behöver förbättras eftersom utsatta i vissa fall har upplevt bemötandet från yrkesverksamma som fördomsfullt eller kränkande. Det har förekommit att yrkesverksamma har bemött våldsutsatta utifrån föreställningar om individens kulturella tillhörighet i stället för utifrån individens behov.

Tidigare enkätstudier om hedersrelaterat våld och förtryck bland unga i Sverige

Ett flertal enkätstudier har gjorts som kartlägger det hedersrelaterade våldets och förtryckets omfattning bland barn och unga. Nedan presenteras ett urval av studier som bedöms relevanta för föreliggande kartläggning.

Oskuld och heder

I Stockholm stads (2009) studie *Oskuld och heder - En undersökning av flickor och pojkar som lever under hedersrelaterad kontroll i Stockholms stad – omfattning och karaktär* undersöks, genom en enkätundersökning riktad till elever i årskurs nio i Stockholm stad, antalet flickor och pojkar som lever med hedersrelaterade normer och begränsningar och deras situation avseende utsatthet för kontroll, kränkande behandling, hot och våld från närstående.

I studien görs jämförelser baserat på faktorer som socioekonomisk och etnisk bakgrund, religiös tillhörighet och skolform. Enkäten besvarades av cirka 2 300 elever på 36 grundskolor i Stockholm stad, 18 av skolorna var kommunala och 18 stycken var friskolor. Heder operationaliseras som normer om oskuld och kontroll som baseras på könsseparation. De flickor som enligt rapportens definition bedöms leva med hedersrelaterade normer och begränsningar är de som: a) *förväntas vänta med att ha såväl sex som en parrelation tills de*

---

⁹ Heder och samhälle - Det hedersrelaterade våldets och förtryckets uttryck och samhällets utmaningar (2019) s. 24.

¹⁰ *Hedersrelaterat våld och förtryck- en kunskaps- och forskningsöversikt*, Nationellt centrum för kvinnofrid, 2020, s 42

¹¹ Se exempelvis Uppsalas kartläggning (Ung 018 - En kartläggning av hedersrelaterat våld och förtryck bland unga i Uppsala).

gifter sig, b) inte själva fritt får välja en äktenskapspartner och/eller c) har starka begränsningar när det gäller vänskapsförhållanden med pojkar. Pojkar kan dock enligt rapportens definition sägas leva med hedersrelaterade normer och begränsningar även om de tillåts ha föräktenskapligt sex och föräktenskapliga parrelationer (med flickor); det är huruvida de tillåts *välja framtida partner själva eller inte* som är avgörande. Andelen flickor som uppfyller dessa kriterier uppgår i undersökningen till 16 procent och andelen pojkar 13 procent.

Studien visar att flickor i betydligt högre grad än pojkar kontrolleras, framför allt när det gäller föräktenskapligt sex och föräktenskapliga parrelationer, liksom vänskapsrelationer med personer av annat kön än de själva och möjligheten att själva välja äktenskapspartner. Flickor utsätts enligt studien också i högre grad än pojkar för olika typer av kränkande behandling, kontroll, våld och hot från närstående.

Heder och samhälle - Storstadsstudien

På uppdrag från Stockholm, Göteborg och Malmö stad, har Örebro Universitet undersökt omfattningen och karaktären av hedersrelaterat våld och förtryck i dessa tre städer genom en enkät till elever i årskurs 9. Resultatet presenterades i studien *Heder och samhälle - Det hedersrelaterade våldets och förtryckets uttryck och samhällets utmaningar* som publicerades 2019. Enkäten besvarades av ca 1 400–2 350 elever i de olika städerna, totalt 6 002 elever.

Studien definierar hedersvåld utifrån oskuldsnormer samt utifrån ett kollektivt legitimerat våld. Utifrån den definitionen analyserar de svaren utifrån tre grupper, en oskuldsnormsgrupp, en våldsnormsgrupp och en kontrollgrupp. Oskuldsnormsgruppen består av de ungdomar som uppgav att de förväntas vänta med sex till äktenskap och som inte får ha en villkorlös kärleksrelation. Våldsnormsgruppen består av ungdomar som utsatts för någon form av våld av familjen eller släkten för att de skämt ut familjen eller släkten, riskerar att få dåligt rykte eller på grund av att förövarna vill kontrollera eller anser sig ha rätt att göra så. Motsvarande ingår de ungdomar som har utfört samma handlingar på annan person av samma anledning.

Resultatet av enkäten visade att närmare var sjätte elev i årskurs nio i Göteborg, Stockholm och Malmö lever under hedersförtryck och att en stor andel utsatts för våld. 10–20 procent av eleverna var utsatta för oskuldsnormer, det vill säga att man förväntas vänta med sex tills det att man gifter sig och inte får ha en villkorlös kärleksrelation. Mellan 7–9 procent av de samtliga tillfrågade eleverna uppgav att de levde med kollektivt legitimerat våld.

Ung 018 - En kartläggning av hedersrelaterat våld och förtryck bland unga i Uppsala

Organisationen Tjejs rätt i samhället (TRIS) har kartlagt förekomsten av våldsutsatthet med särskilt fokus på hedersrelaterat våld och förtryck och dess olika uttrycksformer bland ca 1 000 elever i årskurs 9 i Uppsala under våren 2018. Studien definierar hedersvåld utifrån

oskuldsnormer och analyserar sitt resultat delvis utifrån en oskuldskravsgrupp och en kontrollgrupp. Av samtliga tillfrågade elever uppgav var femte flicka och var tionde pojke ett upplevt krav på att vara oskuld före äktenskap. De som uppgav ett oskuldskrav angav även andra inskränkningar så som till exempel att fritt inleda kärleksrelationer, jämfört med dem som inte hade sådana krav på sig. Andelen var högre bland flickor (26 procent) än bland pojkar (7 procent). Pojkar angav framförallt att en kärlekspartner behöver vara av samma etnicitet och religion, samt att de inte får ingå i en samkönad relation (39 procent bland dem med oskuldskrav jämfört med 3 procent i en kontrollgrupp utan krav). Sammantaget visade undersökningen att flickor som upplever ett oskuldskrav har mindre handlingsutrymme att leva ett självvalt liv jämfört med pojkar som upplever ett oskuldskrav. Däremot levde pojkar med upplevt oskuldskrav mer begränsade liv utifrån exempelvis fritid och vänner jämfört med pojkar som inte upplever ett oskuldskrav.

Frihet och ansvar - En undersökning om gymnasieungdomars upplevda frihet att själva bestämma över sina liv

Socialstyrelsens nationella enkätundersökning från år 2007 gick ut till ungdomar i årkurs 2 i gymnasiet och besvarades av 5 200 elever. Av dessa uppgav 5,6 procent av flickorna och 4,0 procent av pojkarna att de hade begränsningar gällande vem de kan ingå äktenskap med. Mellan 25–30 procent av alla flickor och nästan 25 procent av alla pojkar uppgav att de vid minst ett tillfälle utsatts för kränkande behandling, hot eller våld av föräldrar eller andra vuxna i sin närhet under tiden de gått på gymnasiet. Omkring 10 procent av de elever som svarat att de blivit utsatta angav att det berott på att de dragit skam över familjen.

Metod och genomförande

Denna kartläggning är en totalundersökning av samtliga elever som under våren 2022 gick i årskurs nio samt andraårselever på gymnasiet i kommunala skolor i Haninge kommun. Friskolor har bjudits in till att medverka. En friskola tackade ja men deltog slutligen inte, denna skola är dock en del utav bortfallet. Urvalet av skolor är därmed geografiskt begränsat till Haninge kommun. Totalt har 791 elever besvarat enkäten. Det totala antalet elever uppgick till 1 441.

Medverkande elever genomförde enkäten under ett fristående lektionstillfälle. Innan genomförandet informerades eleverna både skriftligt och muntligt om att deras medverkan i studien är frivillig, att enkätundersökningen genomförs anonymt och att de kan avbryta sin medverkan när som helst. De elever som genomförde enkätundersökningen var fyllda 15 år. Elever under 15 år har inte deltagit i studien.

Samtliga skolans kuratorer har informerats om enkäten och dess innehåll för att säkerställa en god förberedelse i det fall elever söker stöd hos kuratorer efter genomförd enkät. Enkäten är densamma som använts vid storstadsstudien samt vid Uppsalas kartläggning. Skillnaden är att i denna kartläggning har några frågor valts bort för att korta ner enkäten.

Frågor som tagits bort är bland annat om ungdomarnas inställning till olika fri- och rättigheter. Detta då frågorna inte behövts utifrån studiens syfte. Enkätmaterial för storstadsstudien och Uppsalas kartläggning är samma, dock har de valt att operationalisera begreppet heder olika och analyserar sitt data på olika sätt. Detta gör det svårt att jämföra studierna med varandra trots att de baseras på samma enkät.

Enkäten utformades i mjukvaruprogrammet esMaker. Slumpmässiga koder skapades som fördelades till ansvariga på de olika skolorna där de ansvariga sedan delade ut dessa till eleverna. Med hjälp av länken till enkäten och sitt genererade lösenord kunde eleverna sedan besvara enkäten och anonymiteten garanteras. Det fanns möjlighet för eleverna att lämna frågor obesvarade vilket gör att svarsfrekvensen kan variera i de olika tabellerna som presenteras i resultatet. Möjligheten att göra frågorna obligatoriska valdes bort eftersom det kunde medföra att eleverna inte hade slutfört enkäten om det var någon fråga de inte ville eller kunde svara på.

Kvantitativa metoder som denna kartläggning medför en del begränsningar i möjligheten att analysera urvalsgruppen på ett djupare sätt. Det optimala hade varit att komplettera metoden med intervjuer för att få mer förståelse för enkättagarnas livsvillkor. Detta har på grund av resursbrist varit svårt att genomföra samtidigt som det är troligt att eleverna på grund av frågornas känsliga karaktär föredrar att vara anonyma. För framtida studier skulle det dock vara intressant och värdefullt att, i den mån det går, ha kvalitativa intervjuer med barn och unga för att fånga upp mönster, attityder och tankar som inte framgår i en enkätstudie.

Bortfallsanalys

Svarsfrekvensen för enkäten var 55 procent vilket innebär att det externa bortfallet är 45 procent. Bortfallet kan förklaras av att i januari och februari 2022, under tiden enkäten genomfördes var smittspridningen av covid-19 i Sverige på rekordhöga nivåer vilket påverkade närvaron bland skolelever kraftigt. Det externa bortfallet kan också förklaras av att hela klasser fallit bort med anledning av lärares frånvaro. Det korta tidsspann som förelagat för enkätens genomförande har medfört att det inte gått att genomföra uppföljande tillfällen för de elever som varit frånvarande. Bortfallet är något högre bland gymnasieelever än bland elever i årskurs nio. Bland elever i årskurs nio besvarade 459 av 750 elever enkäten vilket ger ett bortfall på 39 procent, bland elever i årskurs två på gymnasiet besvarade 328 av 691 elever enkäten vilket ger ett bortfall på 53 procent.

Digitala enkäter har generellt sätt lägre deltagande, vilket troligen påverkat bortfallet. Stockholmsenkäten som genomfördes i Haninge kommun 2020, även den digitalt och under pandemin, hade ett bortfall på 56 procent.

Elever som påbörjat enkäten men inte slutfört den uppgår till 3,3 procent. En orsak till att elever inte slutfört enkäten kan vara det stora antalet frågor eller att frågorna har väckt irritation eller obehag.

I återkopplingen från lärare lyfts det bland annat fram att flera elever upplevde att vissa av frågorna var för privata och att de därför inte velat svara. Exempel på sådana frågor är de som berör föräldrars utbildning och sysselsättning. Flera av eleverna ingår också i urvalsgrupper för andra stora studier, vilket innebär att de fått besvara andra enkäter i närtid och att de därför inte orkat eller velat fullfölja enkäten. En annan svårighet som framkommit kontakt med lärare är att flera elever har annat modersmål än svenska, vilket gjorde frågorna svåra att förstå för den gruppen.

Flera av frågorna handlar också om sexuella relationer och eventuella framtida situationer som för vissa elever kan vara svåra att besvara eftersom de ännu inte befunnit sig i en sådan situation som frågan handlar om. Även detta kan ha påverkat resultatet och bortfallet. I sådana fall har det dock funnits en möjlighet att svara "vet inte".

Det interna bortfallet varierar mellan frågorna och är på de flesta frågorna mellan 0,1 och 9,4, procent. Undantaget är dock frågan "*Om du skulle ha en kärleksrelation med en jämnårig av samma kön (homosexuell relation) skulle du kunna berätta det för någon?*" där det högsta interna bortfallet på 14,3 procent uppmättes. Det interna bortfallet presenteras på varje fråga. Utöver frågan gällande en homosexuell relation så är det interna bortfallet jämnt fördelat över enkäten och det går inte att se något särskilt mönster i vilka frågor som inte har besvarats. Vad gäller frågan *om de förväntas vänta med sex tills de gifter sig* som är den fråga som urvalet till oskuldsnormsgruppen utgår från är bortfallet 5,4 procent.

Bortfallet är även jämnt fördelat mellan könen och skolor, det vill säga att det inte är hela skolor som fallit bort utan enstaka klasser bland alla skolor. Ett relativt jämnt bortfall över totalgruppen minskar sannolikheten för över- eller underrepresentation av vissa grupper.

Teoretiska utgångspunkter och analytiska kriterier

Hedersrelaterat våld och förtryck kan ta sig uttryck på olika sätt och i olika grader.

Gemensamt för den tidigare forskningen är dock att den kännetecknas av oskuldsnormer. Det vill säga det finns en förväntan inom familjen eller släkten att individen ska vänta med att ha sex innan äktenskap. Konsekvenserna av en sådan norm har av tidigare studier visat sig leda till begränsningar i individens handlingsutrymme. Barn och unga som lever med oskuldsnormer tenderar i högre utsträckning jämfört med andra som inte lever under samma normer att bli kontrollerade av sina familjer. Kontrollen tenderar att ta sig uttryck i form av att individen begränsas i att göra fria val, ofta kopplat till individens sexualitet. Det kan handla om begränsningar i att umgås med personer av det motsatta könet eller att själv välja sin framtida partner. I vissa fall kan barn och unga som överträder de regler och normer som uppsätts av familjen bli straffade genom psykiskt och/eller fysiskt våld.

Mot den bakgrunden, och liksom tidigare studier, delar denna kartläggning upp deltagarna i enkäten i en oskuldsnormgrupp och en kontrollgrupp. Uppdelningen görs utifrån deltagarnas svar på frågan om de förväntas vänta med sex innan äktenskap. Denna uppdelning ger en uppskattning om andel barn och unga som lever med oskuldsnormer samt deras

levnadsvillkor i relation till barn och unga som inte lever under oskuldsnormer. Genom att dela upp deltagarna i en oskuldsnormsgrupp blir studien också relativt jämförbar med resultat från tidigare studier.

För att förstå hur oskuldsnormerna påverkar barn och ungas handlingsutrymme ställer enkäten frågor om deltagarnas möjlighet att fatta egna beslut i en rad olika situationer, däribland möjligheten att själv välja partner och vad de tillåts göra på fritiden.

Uppdelningen innebär en avgränsning i den bemärkelsen att den inte fångar de barn och unga som lever under hedersnormer utan att ha ett krav från familjen att vänta med sex innan äktenskap. Exempelvis lever pojkar inte med oskuldsnorm i lika stor utsträckning som flickor, men kan ändå bli begränsade i att fatta egna val. Avgränsning har dock varit nödvändig på grund av tidsbrist, men också utifrån den teoretiska utgångspunkten att det är främst oskuldsnormer som föranleder begränsningar i barn och ungas handlingsutrymme.

En ytterligare avgränsning är att barn och unga som inte definierar sig som pojke eller flicka inte tas med i analysen av resultatet i de delar där en uppdelning utifrån kön görs. De svarsalternativ som gavs som alternativ utöver tjej eller kille var enligt följande: *"Uppdelningen i tjej eller kille stämmer inte för mig", "osäker" samt "vill inte uppge"*. Totalt har 36 ungdomar valt detta alternativ vilket utgjorde 4,6 procent av deltagarna. Avgränsningen görs i de delar där en uppdelning enligt kön görs och i övrigt är dessa ungdomars svar en del i resultatet.

Resultatredovisning

I detta kapitel presenteras resultaten från enkätundersökningen som ligger till grund för rapporten och som genomförts bland elever i årskurs nio och andra året på gymnasiet i kommunala och fristående skolor i Haninge kommun.

Bakgrundsvariabler

Tabell 1 visar att det är något fler pojkar än flickor som ingår i undersökningen men att det är en relativt jämn könsfördelning. Det är en något högre andel av ungdomarna som går i årskurs nio än som går i andra året på gymnasiet. Den stora majoriteten av ungdomarna är födda i Sverige och drygt hälften har vårdnadshavare som båda är födda i Sverige. Av de ungdomar som är födda utanför Sverige så är det jämnt fördelat mellan de olika åldersgrupperna när de kom till Sverige. Majoriteten av ungdomarna har två föräldrar som arbetar/studerar (79 procent). Andelen ungdomar som inte har någon förälder som arbetar eller studerar uppgår till 4 procent. Ungefär hälften av eleverna uppger att deras mamma respektive pappa inte är religiös alls. Resterande anser sina föräldrar vara religiösa i olika utsträckning. Denna fördelning av grad av religiositet stämmer väl överens med hur ungdomarna uppger graden av religiositet hos sig själva.

Tabell 1. Undersökningsgrupper antal och andel (%). N=791.

Kön (n=782)	Antal	Andel %
Flickor	338	43
Pojkar	408	52
Övriga	36	5
Årskurs (n=787)	Antal	Andel %
Årskurs 9	459	59
Årskurs 2 gymnasiet	328	42
Födelseland (n=789)	Antal	Andel %
Sverige	622	79
Europa	67	8
Övriga världen	100	13
Ålder vid flytt till Sverige (n=168)	Antal	Andel %
0-6 år	59	35
7-12 år	57	34
13 år eller äldre	50	30
Vet inte	2	1
Hur religiös anser du att du är (n=788)	Antal	Andel %
Inte alls	400	51
Ganska lite	200	25
Ganska mycket	137	17
Mycket	51	7
Föräldrars födelseland (n=742)	Antal	Andel %
Båda föräldrarna födda i Sverige	394	53
En förälder född utanför Sverige	121	16
Båda föräldrarna födda utanför Sverige	227	31
Mamma/annan kvinnlig vårdnadshavare utbildningsnivå (n=787)	Antal	Andel %
Ingen utbildning	20	2
Högst grundskola	47	6
Högst gymnasium eller yrkesutbildning	197	25
Universitet eller högskola	283	36
Vet inte	222	28
Har ingen mamma/kvinnlig vårdnadshavare	18	2

Tabell 1 fortsättning. Undersökningsgrupper antal och andel (%). N=791.

Pappa/annan manlig vårdnadshavare utbildningsnivå (n=787)	Antal	Andel %
Ingen utbildning	23	3
Högst grundskola	35	4,5
Högst gymnasium eller yrkesutbildning	277	35
Universitet eller högskola	191	24
Vet inte	227	29
Har ingen pappa/manlig vårdnadshavare	34	4,5
Föräldrars sysselsättning (n=790)	Antal	Andel %
Båda föräldrarna arbetar/studerar	621	79
En förälder arbetar/studerar	133	17
Ingen förälder arbetar/studerar	36	4
Mamma/annan kvinnlig vårdnadshavares religiositet (n=770)	Antal	Andel %
Inte religiös	335	44
Lite religiös	141	18
Ganska religiös	117	15
Mycket religiös	105	14
Vet inte	72	9
Pappa/annan manlig vårdnadshavares religiositet (n=757)	Antal	Andel %
Inte religiös	379	50
Lite religiös	111	15
Ganska religiös	87	12
Mycket religiös	91	12
Vet inte	85	11

Oskuldsnormsgrupp

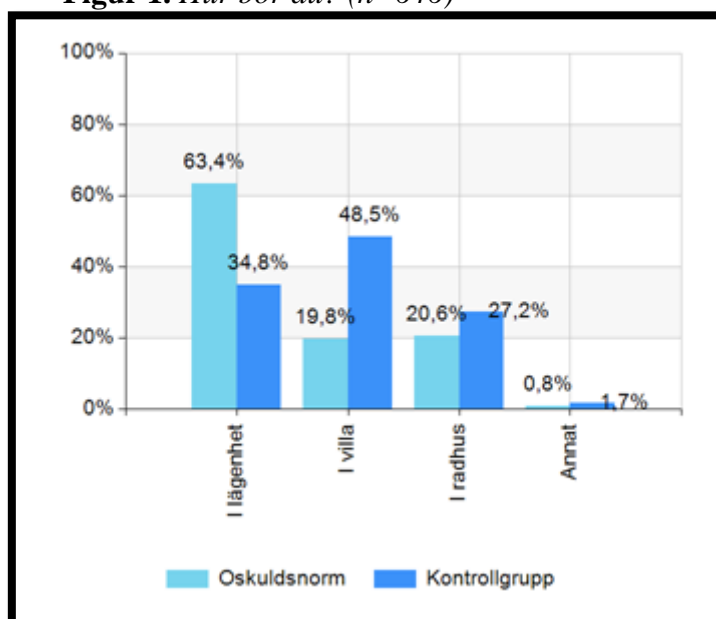
Oskuldsnormsgruppen tas fram utifrån ungdomarnas svar på frågan *Finns det förväntningar i din familj eller släkt att du ska vänta med sex tills du gifter dig?* Den femgradiga svarsskalan har kodats om så att ungdomar som har svarat ”stämmer inte alls” respektive ”stämmer ganska dåligt” har slagits ihop och utgör gruppen som *inte* omfattas av oskuldsnorm och utgör därmed *kontrollgruppen*. Ungdomar som svarat ”stämmer ganska bra” respektive ”stämmer absolut” utgör gruppen som omfattas av en oskuldsnorm och kallas för *oskuldsnormsgruppen*. Ungdomar som svarat att de *inte vet* redovisas inte i figurer och löpande text.

Socioekonomiska faktorer

Nedan redogörs för olika socioekonomiska faktorer och dess skillnad mellan oskuldsnormsgruppen och kontrollgruppen.

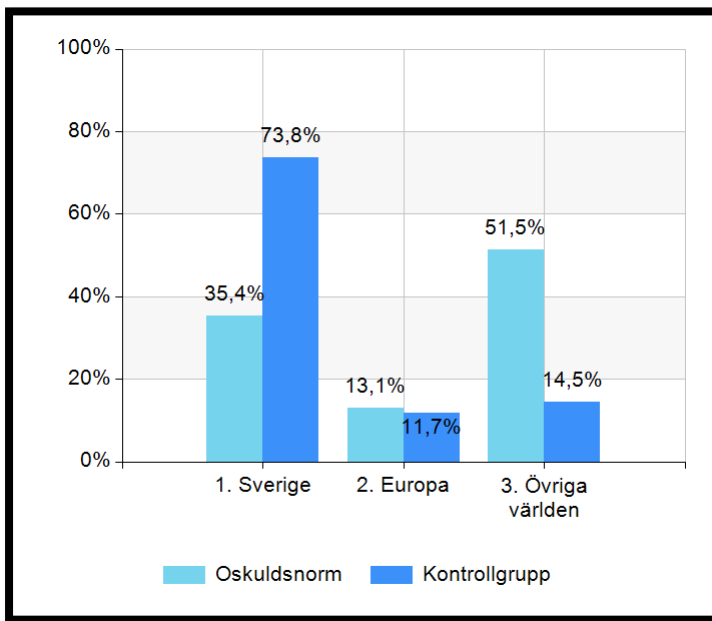
Av figur 1 framgår att det är en högre andel av de personer som lever med en oskuldsnorm som bor i lägenhet i jämförelse med kontrollgruppen. En stor majoritet av personerna i oskuldsnormsgruppen bor i lägenhet medan majoriteten av kontrollgruppen bor i villa.

Figur 1. Hur bor du? (n=646)

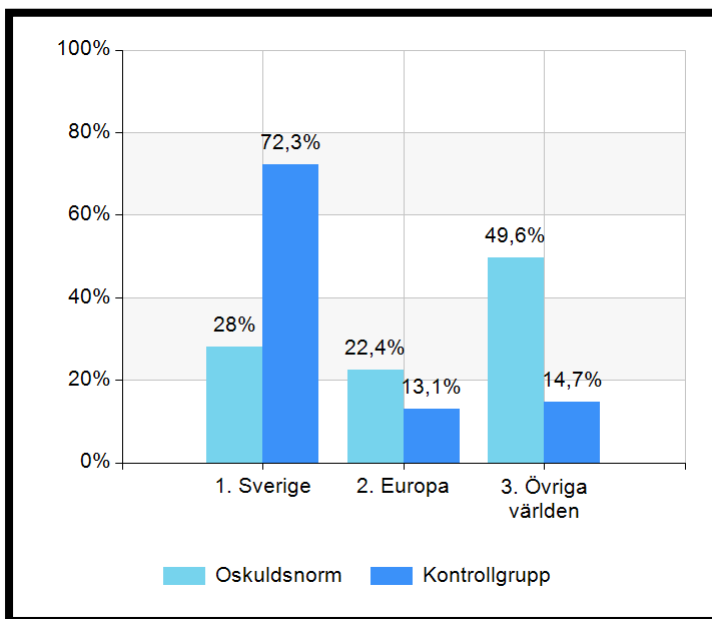

Av figur 2 och 3 visas data för var respektive förälder/vårdnadshavare är född. I kontrollgruppen är majoriteten av ungdomarnas båda föräldrar födda i Sverige, över 70 procent både för mamma och pappa. Vad avser oskuldsnormsgruppen är det istället en majoritet av föräldrarna som är födda utanför Europa, cirka 50 procent av respektive förälder. För föräldrar födda i Europa finns en viss skillnad där andelen är något högre i oskuldsnormsgruppen, detta märks främst vad gäller pappans födelseland.

Figur 2. Var är din mamma/annan kvinnlig vårdnadshavare född?(n=633)

Figur 3. Var är din pappa/annan manlig vårdnadshavare född?(n=623)

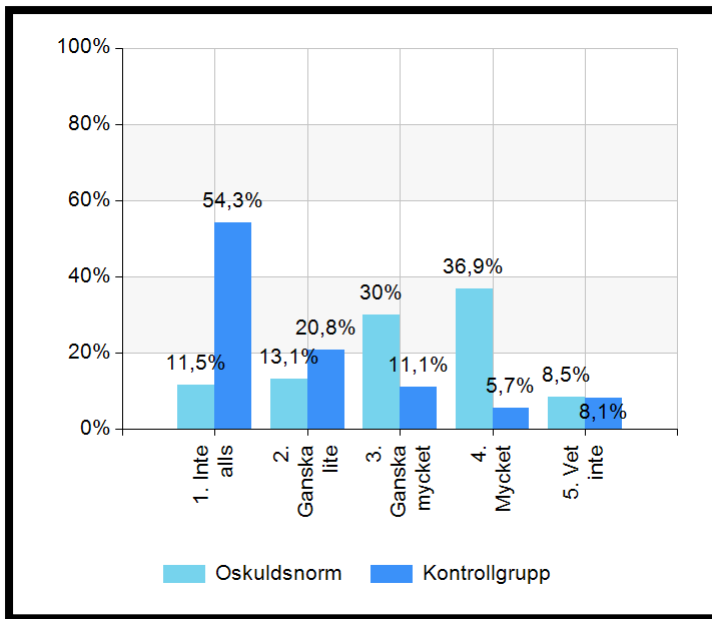

Tidigare studier har visat på att det finns ett samband mellan religiositet och utsatthet för hedersnormer¹². I figur 4 och figur 5 studeras sambandet mellan oskuldsnormer och religiositet hos föräldrarna. Det framgår av båda tabellerna att ju högre grad av religiositet desto mer vanligt är det med en oskuldsnorm. Detta samband ses i båda tabellerna och då både vad gäller mammans och pappans religiositet.

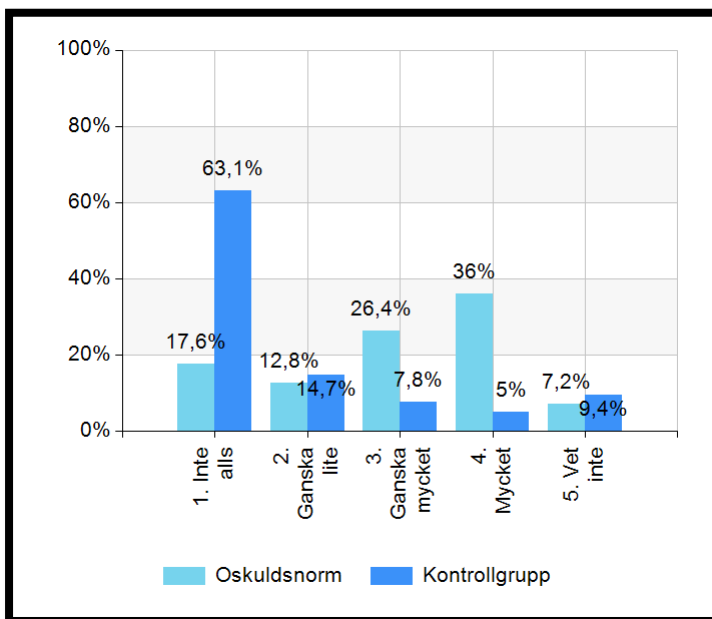
¹² Se exempelvis Storstadsstudien.

Figur 4. Hur religiös anser du att din mamma/annan kvinnlig vårdnadshavare är? (n=635)

Figur 5. Hur religiös anser du att din pappa/annan manlig vårdnadshavare är? (n=623)

Tidigare studie har visat att mammans relation till arbetsmarknaden är viktig. Ungdomar som lever med hedersnormer har i en större utsträckning än andra en mamma som inte arbetar. Det innebär att en mamma som arbetar minskar sannolikheten att barnet utsätts för olika

former av hedersförtryck¹³. Nedan redovisas båda föräldrarnas sysselsättning i separata tabeller.

Tabell 2. Mammas sysselsättning

	Oskuldsnorm (n=130)	Kontrollgrupp(n=504)	Samtliga (n=634)
	Andel %	Andel %	Andel %
Arbetar	81,5	88,9	87,4
Studerar	3,1	3,8	3,6
Arbetslös/arbetssökande	5,4	1,8	2,5
Långtidssjukskriven/Sjukpensionär	3,1	0,6	1,1
Annat	4,6	2,4	2,8
Vet inte	2,3	2,6	2,5

Tabell 3. Pappas sysselsättning

	Oskuldsnorm (n=125)	Kontrollgrupp(n=498)	Samtliga (n=623)
	Andel %	Andel %	Andel %
Arbetar	82,4	93,6	91,3
Studerar	1,6	0,8	1
Arbetslös/arbetssökande	4,8	1,6	2,2
Långtidssjukskriven/Sjukpensionär	2,4	1,2	1,4
Annat	2,4	1,2	1,4
Vet inte	6,4	1,6	2,6

I tabell 2 och 3 kan utläsas att en något högre andel av kontrollgruppens föräldrar arbetar än oskuldsnormsgruppen. Det är en högre andel av oskuldsnormsgruppens föräldrar som är arbetslösa samt långtidssjukskrivna eller sjukpensionärer.

Heteronormer och förväntningar på äktenskap

Hedersrelaterat våld och förtryck bygger på starkt patriarkala och heteronormativa föreställningar¹⁴. I *Oskuld och heder*¹⁵ anger flickor och pojkar som begränsas när det gäller umgänge med personer av annat kön i högre utsträckning än andra att de utsatts för våld, hot eller annan kränkande behandling för att deras sexuella läggning inte accepteras av familjen. Dessa resultat sammantaget kan tolkas som att intoleransen mot homosexualitet är betydligt högre i familjer som lever i enlighet med hedersrelaterade normer.

I figur 6 visas oskuldsnormsgruppen och kontrollgruppens svar på frågan om det finns förväntningar att de ska vara heterosexuella. Av tabellen framgår att majoriteten av

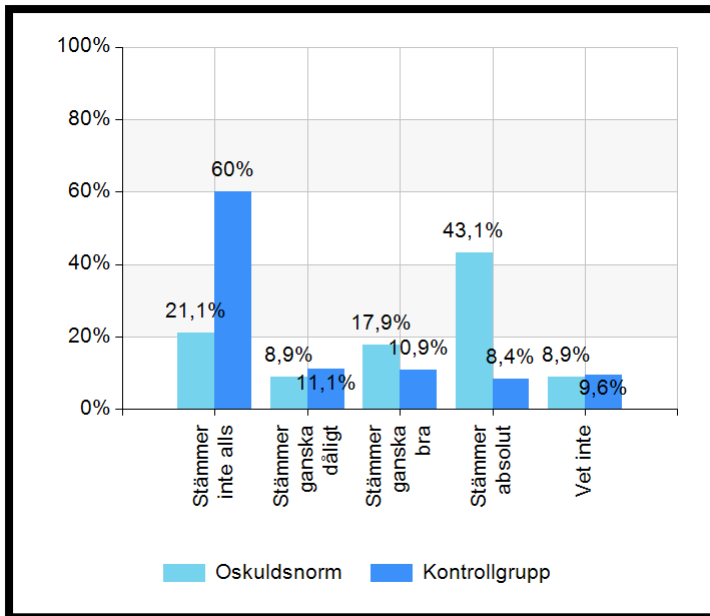
¹³ *Oskuld och heder* (Schlytter et al., 2009)

¹⁴ <https://jamstalldhetsmyndigheten.se/mans-vald-mot-kvinnor/hedersrelaterat-vald-och-fortryck/>

¹⁵ *Oskuld och heder* (Schlytter et al., 2009)

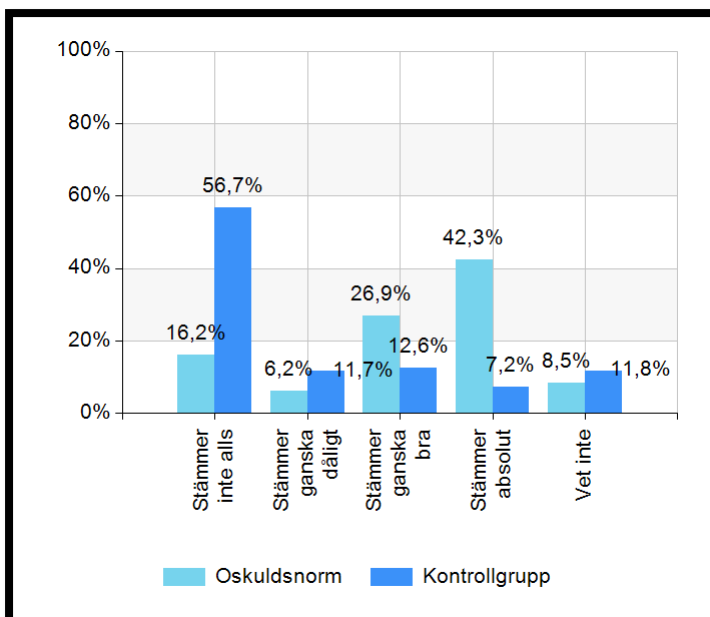
kontrollgruppen svarar att det inte finns sådana förväntningar medan i oskuldsnormsgruppen svarar majoriteten att det *stämmer absolut* att sådana förväntningar finns.

Figur 6. Finns det förväntning att du ska vara heterosexuell?
(Oskuldsnormsgrupp n=123, kontrollgrupp n=513)

I nedan figur studeras sambandet mellan förväntningar på att ungdomarna ska vara gifta som vuxna och oskuldsnormskrav.

Figur 7. Finns det förväntning att du ska vara gift som vuxen?
(Oskuldsnormsgrupp n=130, kontrollgrupp n=515)

Av figur 7 framgår att oskuldsnormsgruppen i högre grad lever med förväntningar kring äktenskap än vad kontrollgruppen gör. I kontrollgruppen svarar majoriteten av ungdomarna att det inte alls stämmer att sådana förväntningar finns medan majoriteten av oskuldsnormsgruppen svarar att det stämmer absolut och att det stämmer ganska bra att sådana förväntningar finns.

Kärleksrelation för flickor med oskuldsnorm

Av tabellen nedan framgår att 56,4 procent av flickorna i kontrollgruppen och 16,9 procent av flickorna i oskuldsnormsgruppen inte har några krav på en eventuell relation. För båda grupperna framkommer kravet att partners måste vara i ungefär samma ålder som personen själv. De stora skillnaderna i krav på partner mellan oskuldsnormsgruppen och kontrollgruppen framgår i kravet att det inte får vara en homosexuell relation och att personen måste ha samma religion som familjen. För oskuldsnormsgruppen är det cirka 36-40 procent som har dessa krav och för kontrollgruppen 4 procent.

Det är 6 procent av oskuldsnormsgruppen och 0,5 procent av kontrollgruppen som uppger att de inte får ha någon kärleksrelation alls.

Viktigt att ta i beaktande vid tolkande av dessa tabeller är att det är stor skillnad på antalet i respektive undersökningsgrupp. I kontrollgruppen är det fler än dubbelt så många flickor som i oskuldsnormsgruppen. Detta gör att få individer i oskuldsnormsgruppen fortfarande kan generera en hög andel i procent.

Tabell 4. Flickors svar. Om du skulle ha en kärleksrelation, skulle den du är ihop med behöva uppfylla något av följande krav för att bli accepterad av din familj eller släkt?

På frågan har det varit möjligt att välja flera alternativ.

	Oskuldsnorm (n=83)		Kontrollgrupp (n=211)	
	Antal	Andel %	Antal	Andel %
Ja, måste vara i ungefär samma ålder som jag	30	36,1	78	37
Ja, det får inte vara en homosexuell relation	33	39,8	8	3,8
Ja, måste ha samma etnicitet/tillhöra samma folkgrupp som min familj	11	13,3	7	3,3
Ja, måste ha samma religion som min familj	30	36,1	8	3,8
Nej, det finns inte något sådant krav	14	16,9	119	56,4
Vet inte	19	22,9	37	17,5
Jag får inte ha en kärleksrelation	5	6	1	0,5
Total	142	171,1	258	122,3

Vad händer om familjen inte accepterar relationen?

Majoriteten av båda grupperna svarar att inget speciellt skulle hända om familjen inte accepterar en eventuell kärleksrelation (49,4 procent i oskuldsnormsgruppen och 66,2 procent i kontrollgruppen). Av oskuldsnormsgruppen är det 33,7 procent och i kontrollgruppen 21 procent som uppger att familjen/släkten skulle försöka få ungdomen att avsluta relationen. 21,7 procent i oskuldsnormsgruppen och 24,3 procent i kontrollgruppen svarar att de inte vet vad som skulle hända. 13 flickor i oskuldsnormsgruppen uppger att de skulle bli utsatta för någon typ av hot eller våld både riktat mot de själva eller mot den de har en relation till. Motsvarande antal i kontrollgruppen är 4 flickor.

Tabell 5. Flickors svar. Konsekvenser om familj/släkt inte accepterar en eventuell kärleksrelation.

	Oskuldsnorm (n=83)		Kontrollgrupp (n=210)	
	Antal	Andel %	Antal	Andel %
Inget speciellt	41	49,4	139	66,2
De skulle försöka få mig att göra slut på relationen	28	33,7	44	21
De skulle låsa in mig, frysa/kasta ut mig eller skicka iväg mig någonstans	4	4,8	1	0,5
De skulle tvinga mig att förlova eller gifta mig	2	2,4	0	0
De skulle tvinga mig att göra en oskuldskontroll	2	2,4	0	0
De skulle hota eller skada mig	2	2,4	2	1
De skulle hota eller skada den jag har en kärleksrelation med	3	3,6	1	0,5
Annat	9	10,8	8	3,8
Vet inte	18	21,7	51	24,3
Total	109	131,3	246	117,1

Val av framtida partner bland flickor

I skillnaden mellan oskuldsnormsgruppen och kontrollgruppen framgår att det är en lägre andel av flickorna med oskuldsnorm som själva får välja sin partner än i kontrollgruppen.

Alternativet "Endast din familj, du själv har inte mycket att säga till om" är det 2,4 procent av oskuldsnormsgruppen som svarat, vilket motsvarar 2 flickor. I kontrollgruppen är det 0 procent. Av de som själva får välja partner är det 61,9 procent av oskuldsnormsgruppen och 92,5 procent av kontrollgruppen som svarat. Alternativet att du själv får välja men familjen måste först godkänna är det 32,1 procent av oskuldsnormsgruppen som svarat och 5,2 procent av kontrollgruppen.

För att få in ytterligare perspektiv presenteras också frågan "Är du orolig för att någon annan ska bestämma vem du ska gifta dig med eller leva tillsammans med i framtiden?" Där är det 17,8 procent av flickorna i oskuldsnormsgruppen som svarar att de är ganska eller mycket oroliga för att någon annan ska välja vem de ska gifta sig med, vilket motsvarar 15 flickor.

Motsvarande siffra för kontrollgruppen är 7,5 procent.

Att det är lägre andel som svarar att det är familjen som bestämmer jämfört med andelen som är oroliga över att inte få bestämma själva kan eventuellt förstås av att den senare frågan fångar de unga som upplever att de inte har någon frihet alls i att välja partner medan den föregående frågan fångar de som främst upplever en oro men vet inte med säkerhet att de inte kommer kunna välja partner själva.

Kärleksrelation för pojkar med oskuldsnorm

Av tabellen framgår att 49,3 procent av kontrollgruppen och 26,2 procent av oskuldsnormsgruppen inte har några krav på en eventuell relation. För båda grupperna framkommer kravet att partners måste vara i ungefär samma ålder som personen själv. De stora skillnaderna i krav på partner mellan oskuldsnormsgruppen och kontrollgruppen framgår i kravet att det inte får vara en homosexuell relation och att personen måste ha samma religion som familjen. Att det inte får vara en homosexuell relation uppger 33,3 procent av pojkarna i oskuldsnormsgruppen och 15,2 procent av pojkarna i kontrollgruppen. För oskuldsnormsgruppen är det 19 procent som uppger att personen måste ha samma religion som familjen, jämförelsevis uppger 3 procent det i kontrollgruppen. I oskuldsnormsgruppen uppger 9,5 procent och i kontrollgruppen uppger 0,7 procent att de inte får ha någon kärleksrelation alls.

Viktigt att ta i beaktande vid tolkning av dessa tabeller är att det är stor skillnad på antalet i respektive undersökningsgrupp. I kontrollgruppen är det cirka 270 pojkar som ingår och i oskuldsnormsgruppen cirka fler än dubbelt så många pojkar som i oskuldsnormsgruppen. Detta gör att få individer i oskuldsnormsgruppen fortfarande kan generera en hög andel i procent.

Tabell 6. Pojkars svar. Om du skulle ha en kärleksrelation, skulle den du är ihop med behöva uppfylla något av följande krav för att bli accepterad av din familj eller släkt? På frågan har det varit möjligt att välja flera alternativ.

	Oskuldsnorm (n=42)		Kontrollgrupp (n=270)	
	Antal	Andel %	Antal	Andel %
Ja, måste vara i ungefär samma ålder som jag	12	28,6	95	35,2
Ja, det får inte vara en homosexuell relation	14	33,3	41	15,2
Ja, måste ha samma etnicitet/tillhöra samma folkgrupp som min familj	5	11,9	7	2,6
Ja, måste ha samma religion som min familj	8	19	8	3
Nej, det finns inte något sådant krav	11	26,2	133	49,3
Vet inte	13	31	53	19,6
Jag får inte ha en kärleksrelation	4	9,5	2	0,7
Total	67	159,5	339	125,6

Vad händer om familjen inte accepterar relationen?

Att inget speciellt skulle hända om familjen inte accepterar en eventuell kärleksrelation svarar 48,8 procent av oskuldsnormsgruppen och 70,6 procent av kontrollgruppen. Av oskuldsnormsgruppen är det 16,3 procent och i kontrollgruppen 9,2 procent som uppger att familjen/släkten skulle försöka få ungdomen att avsluta relationen. 34,9 procent i oskuldsnormsgruppen och 24,3 procent i kontrollgruppen svarar att de inte vet vad som skulle hända. 12 pojkar i oskuldsnormsgruppen uppger att de skulle bli utsatta för någon typ av hot eller våld både riktat mot de själva eller mot den de har en relation till. Motsvarande antal i kontrollgruppen är 4 pojkar.

Tabell 7. Pojkars svar. Konsekvenser om familj/släkt inte accepterar en eventuell kärleksrelation.

	Oskuldsnorm (n=43)		Kontrollgrupp (n=272)	
	Antal	Andel %	Antal	Andel %
Inget speciellt	21	48,8	192	70,6
De skulle försöka få mig att göra slut på relationen	7	16,3	25	9,2
De skulle låsa in mig, frysa/kasta ut mig eller skicka iväg mig någonstans	1	2,3	1	0,4
De skulle tvinga mig att förlova eller gifta mig	3	7	2	0,7
De skulle tvinga mig att göra en oskuldskontroll	3	7	1	0,4
De skulle hota eller skada mig	3	7	0	0
De skulle hota eller skada den jag har en kärleksrelation med	2	4,7	0	0
Annat	3	7	6	2,2
Vet inte	15	34,9	66	24,3
Total	58	134,9	293	107,7

Att inget speciellt skulle hända om familjen inte accepterar en eventuell kärleksrelation svarar 48,8 procent i oskuldsnormsgruppen och 70,6 procent i kontrollgruppen. 16,3 procent av oskuldsnormsgruppen och 9,2 procent av kontrollgruppen uppger att familjen/släkten skulle försöka få ungdomen att avsluta relationen. 34,9 procent i oskuldsnormsgruppen och 24,3 procent i kontrollgruppen svarar att de inte vet vad som skulle hända. 12 pojkar i oskuldsnormsgruppen uppger att de skulle bli utsatta för någon typ av hot eller våld både riktat mot de själva eller mot den de har en relation till. Motsvarande antal i kontrollgruppen är 4 pojkar.

Val av framtida partner bland pojkar

I skillnaden mellan oskuldsnormsgruppen och kontrollgruppen framgår att det är en lägre andel av pojkarna med oskuldsnorm som själva får välja sin partner än i kontrollgruppen.

Alternativen *“Endast din familj, du själv har inte mycket att säga till om”* och *“Det blir mest din familj som väljer åt dig eftersom de vet vad som är bäst för dig”* är det 11,3 procent av oskuldsnormsgruppen som svarat, vilket motsvarar 5 pojkar. I kontrollgruppen är det 0,4 procent. Att de själva får välja partner är det 56,8 procent av oskuldsnormsgruppen och 90,9 procent av kontrollgruppen som svarat. Alternativet att du själv får välja men familjen måste först godkänna är det 20,5 procent av oskuldsnormsgruppen som svarat och 5,5 procent av kontrollgruppen.

För att få in ytterligare perspektiv presenteras också frågan *“Är du orolig för att någon annan ska bestämma... vem du ska gifta dig med eller leva tillsammans med i framtiden?”* Där är det 15,5 procent av pojkarna i oskuldsnormsgruppen som svarar att de är ganska eller mycket oroliga för att någon annan ska välja vem de ska gifta sig med, vilket motsvarar 7 pojkar. Motsvarande siffra för kontrollgruppen är 5,1 procent.

Att det är lägre andel som svarar att det är familjen som bestämmer jämfört med andelen som är oroliga över att inte få bestämma själva kan eventuellt förstås av att den senare frågan fångar de unga som upplever att de inte har någon frihet alls i att välja partner medan den föregående frågan fångar de som främst upplever en oro men vet inte med säkerhet att de inte kommer kunna välja partner själva.

Våldsutsatthet och våldsbenägenhet

I nedan delkapitel redogörs för våldsutsatthet och våldsbenägenhet bland ungdomarna som besvarat enkäten. Resultatet presenteras utifrån oskuldsnormsgrupp och kontrollgrupp. Pojkar och flickor presenteras separat.

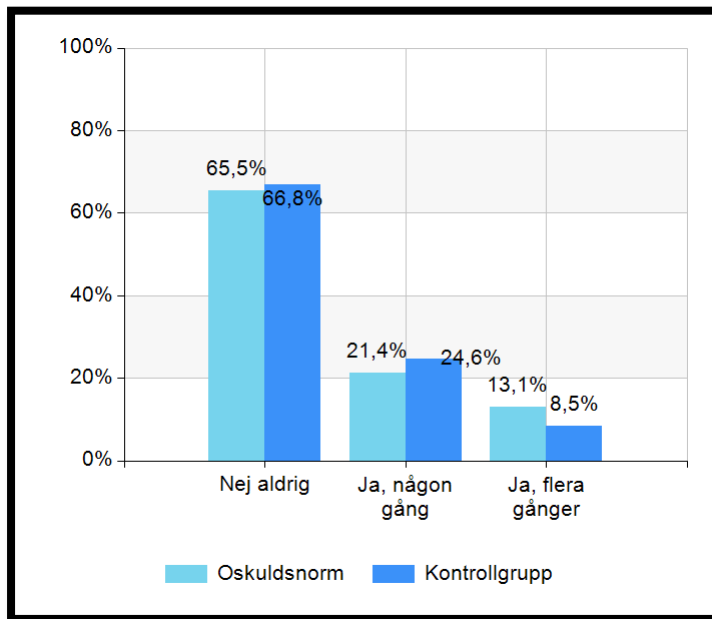
Frågorna rörande utsatthet för våld har följts med en fråga med möjlighet att skriva med egna ord. Frågan var: *Vilka orsaker tror du ligger bakom det som personen/personerna har gjort mot dig?* Här har det från både oskuldsnormsgruppen och kontrollgruppen kommit kommentarer gällande syskonbråk, dock är dessa svar oftare förekommande bland kontrollgruppen än i oskuldsnormsgruppen.

Flickors våldsutsatthet

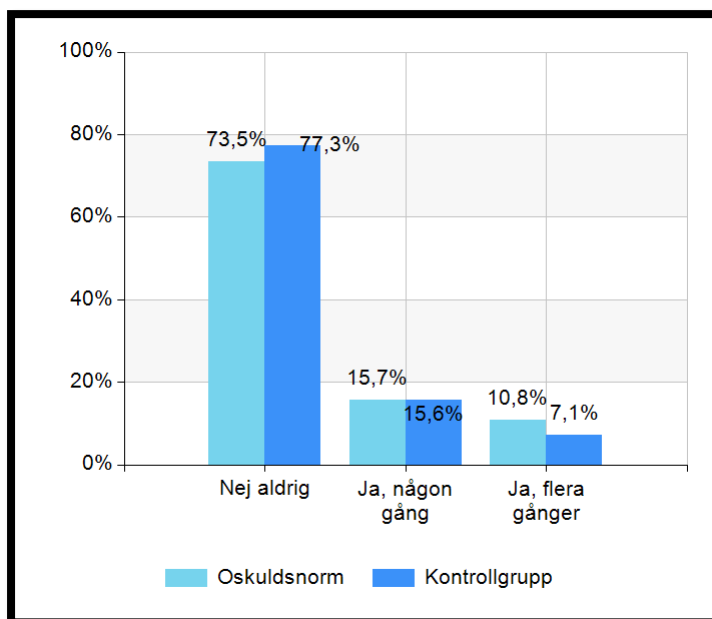
Ungdomarna har i enkäten fått besvara frågor kring olika former av våldsutsatthet och kontrollerande beteende. Frågan var *“Har någon i din familj eller släkt utsatt dig för något av följande under de senaste tre åren?”* och de har sedan fått svara på olika alternativ. Dessa frågor redovisas separat i diagramform.

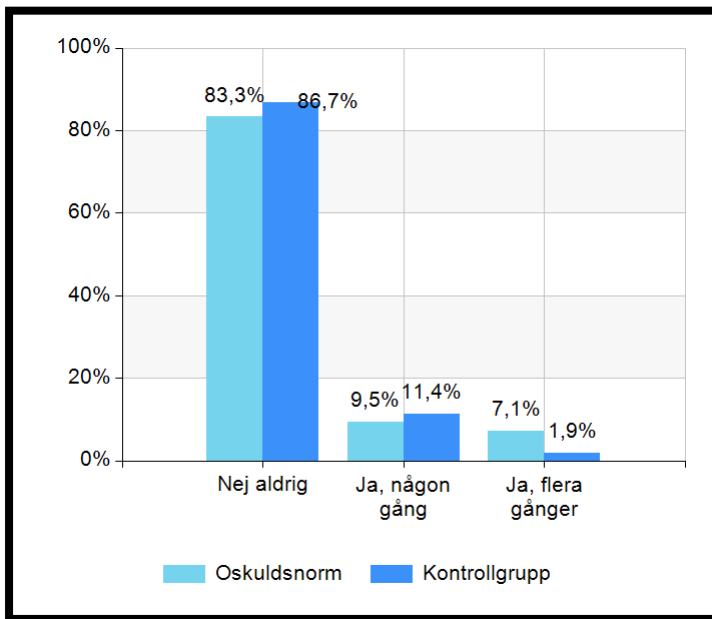
Figur 8. Kallat dig för kränkande saker, t.ex. hora, värdelös eller dum (Oskuldsnormsgrupp n=84, kontrollgrupp n=211)

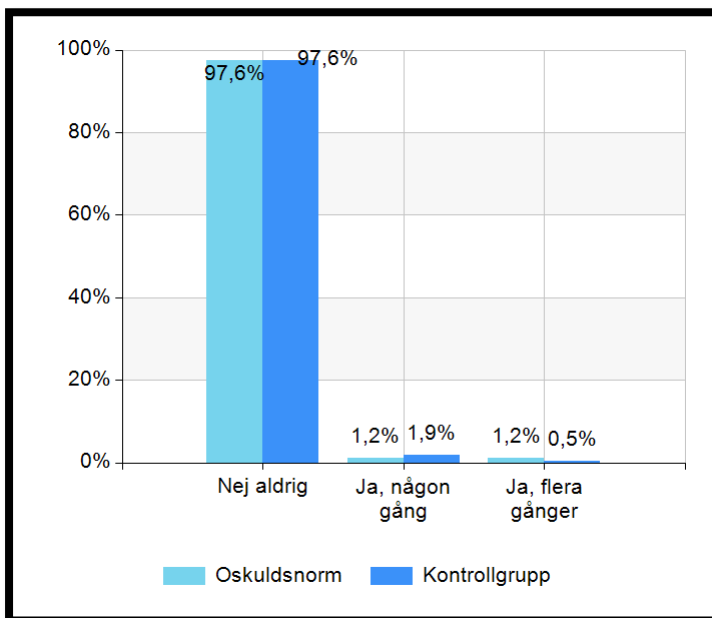
Figur 9. Kollat din mobil, din dator, din väska eller ditt rum mot din vilja (Oskuldsnormsgrupp n=83, kontrollgrupp n=211)

Figur 10. Slagit dig eller utsatt dig för annat fysiskt våld (t.ex. spark eller knuff).
(Oskuldsnormsgrupp n=84, kontrollgrupp n=211)

Figur 11. Utsatt dig för sexuella kränkningar eller övergrepp
(Oskuldsnormsgrupp n=83, kontrollgrupp n=211)

Av tabellerna framkommer en del att det är en något större andel flickor i oskuldsnormsgruppen som utsatts för upprepat fysiskt och psykiskt våld samt kontroll utifrån att mot personens vilja kollat mobil, data, väska eller rum. Det är dock motsatta siffror för utsatthet enbart någon gång. Då det handlar om väldigt få individer är det svårt att dra någon direkt slutsats av

resultatet. Vad gäller utsatthet för sexuella kränkningar eller övergrepp framkommer ingen skillnad mellan grupperna.

Av tabell 8 nedan framgår att orsakerna som ligger bakom våldet skiljer sig mycket åt i oskuldsnormsgruppen och i kontrollgruppen. Majoriteten i båda grupperna, över 60 procent har inte blivit utsatta men av de som har det är skillnaderna stora. I oskuldsnormsgruppen svarar nära 20 procent att de blivit utsatta för att personen/personerna vill kontrollera eller bestämma över ungdomen, motsvarande siffra i kontrollgruppen är 8 procent. I oskuldsnormsgruppen svarar nästan 16 procent att personen/personerna tycker sig ha rätt att göra det medan samma siffra för kontrollgruppen är 3,4 procent. Av de som blivit utsatt som en följd av att någon tycker de fått dåligt rykte eller skämt ut familj eller släkt är siffrorna 11 procent i oskuldsnormsgruppen och 2 procent i kontrollgruppen.

Tabell 8. Vilka orsaker tror du främst ligger bakom det som personen/personerna har gjort mot dig? På denna fråga kan du välja flera alternativ.

	Oskuldsnorm (n=83)		Kontrollgrupp (n=207)	
	Antal	Andel %	Antal	Andel %
Låter egna problem gå ut över mig (t.ex. arbetslöshet, skilsmässa, missbruk)	11	13,3	20	9,7
Tycker sig ha rätt att göra så mot mig	13	15,7	7	3,4
Vill kontrollera eller bestämma över mig	16	19,3	17	8,2
Tycker att jag har fått dåligt rykte eller skämt ut familjen	9	10,8	4	1,9
Annan person/andra personer förväntar sig det	4	4,8	1	0,5
Annan orsak	4	4,8	34	16,4
Vet inte	11	13,3	33	15,9
Jag har inte blivit utsatt	54	65,1	137	66,2
Total	122	147	253	122,2

Flickor som våldsutövare

Av enkätmaterialen framkommer att majoriteten av flickorna både i oskuldsnormsgruppen och kontrollgruppen aldrig har utsatt någon, (över 80 procent). Av de flickor som har utsatt någon framgår inga skillnader i andel eller vem som utsatts med undantaget av att det i oskuldsnormsgruppen är det ingen som utsatt sin pappa eller annan vuxen man i familjen, jämförelsevis i kontrollgruppen är det 3,3 procent.

Tabell 9. Har du själv utsatt någon person, i eller utanför din familj eller släkt, för våld, kränkningar eller hot de senaste tre åren? På denna fråga har det gått att välja flera alternativ.

	Oskuldsnorm (n=84)		Kontrollgrupp (n=211)	
	Antal	Andel %	Antal	Andel %
Nej, jag har aldrig utsatt någon	73	86,9	180	85,3
Ja, mamma eller annan vuxen kvinna i familjen eller släkten	2	2,4	6	2,8
Ja, pappa eller annan vuxen man i familjen eller släkten	0	0	7	3,3
Ja, en bror eller annan pojke/ung man i familjen eller släkten (t.ex. bonusbror eller kusin)	3	3,6	6	2,8
Ja, en syster eller annan flicka/ung kvinna i familjen eller släkten (t.ex. bonussyster eller kusin)	2	2,4	8	3,8
Ja, en person jag är ihop med/en flick- eller pojkvän	2	2,4	3	1,4
Ja, en vuxen/vuxna i skolan eller i mitt bostadsområde	0	0	1	0,5
Ja, en ung person/ungdomar i skolan eller i mitt bostadsområde	5	6	7	3,3
Ja, annan person/andra personer	1	1,2	14	6,6
Total	88	104,8	232	110

Flickorna har sedan fått svara på vilka anledningar som ligger bakom att de har utsatt någon för våld, kränkningar eller hot. Över 80 procent i både oskuldsnormsgruppen och kontrollgruppen uppger att de inte har utsatt någon. Av de som har utsatt någon svarar cirka 9 procent i respektive grupp att det beror på ”annan” anledning. I oskuldsnormsgruppen svarar 11 procent att de inte vet vad det beror på, motsvarande siffra för kontrollgruppen är 3,4 procent.

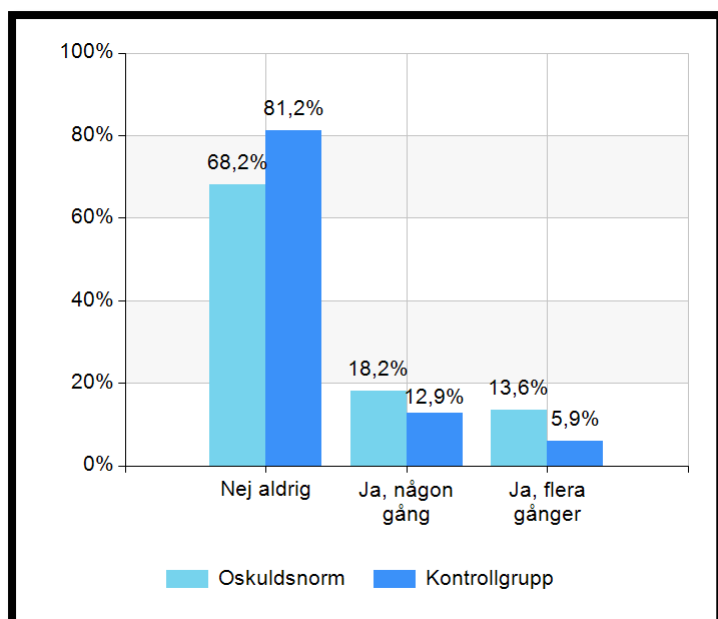
Tabell 10. Vilka orsaker ligger främst bakom det som du har gjort? På denna fråga har det gått att välja flera alternativ.

	Oskuldsnorm (n=82)		Kontrollgrupp (n=206)	
	Antal	Andel %	Antal	Andel %
Låter mina egna problem gå ut över personen/personerna	5	6,1	6	2,9
Tycker att jag har rätt att göra så mot personen/personerna	1	1,2	4	1,9
Som straff för att personen/personerna har skämt ut mig, familjen eller släkten	2	2,4	4	1,9
Jag tänker att personen/personerna kan få dåligt rykte och vill förhindra det	0	0	0	0
Annan person/andra personer förväntar sig det	0	0	2	1
Annan orsak	8	9,8	19	9,2
Vet inte	9	11	7	3,4
Jag har inte utsatt någon	68	82,9	170	82,5
Total	93	113,4	212	102,9

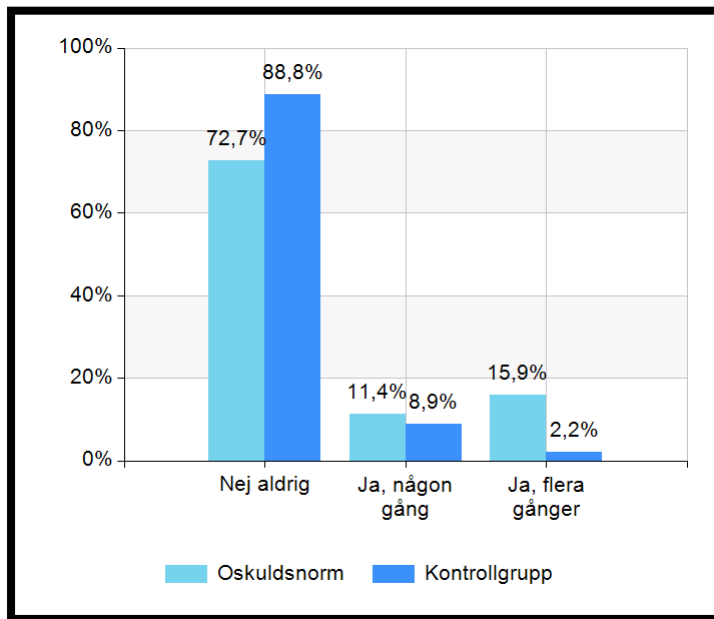
Pojkars våldsutsatthet

Samma frågor som presenterades under flickors våldsutsatthet presenteras i nedan del för pojkarna. Frågan är ”Har någon i din familj eller släkt utsatt dig för något av följande under de senaste tre åren?” och de har sedan fått svara på olika alternativ.

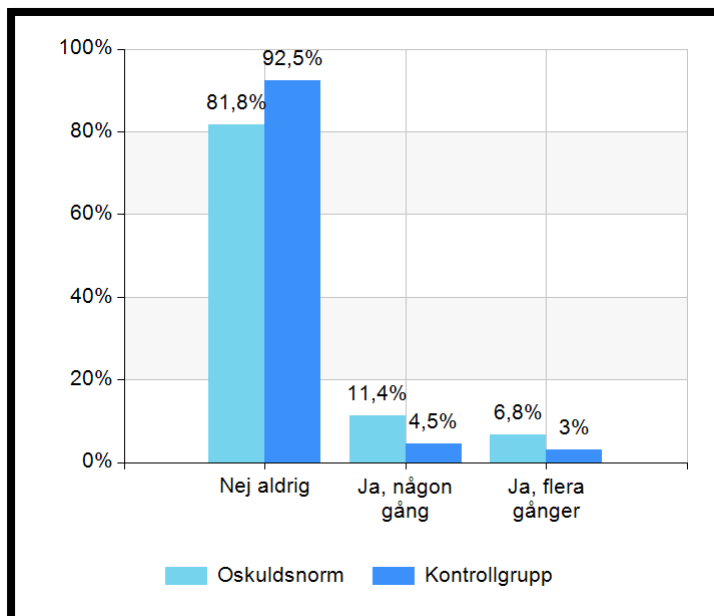
Figur 12. Kallat dig för kränkande saker, t.ex. hora, värdelös eller dum (Oskuldsnormsgrupp n=44, kontrollgrupp n=272)

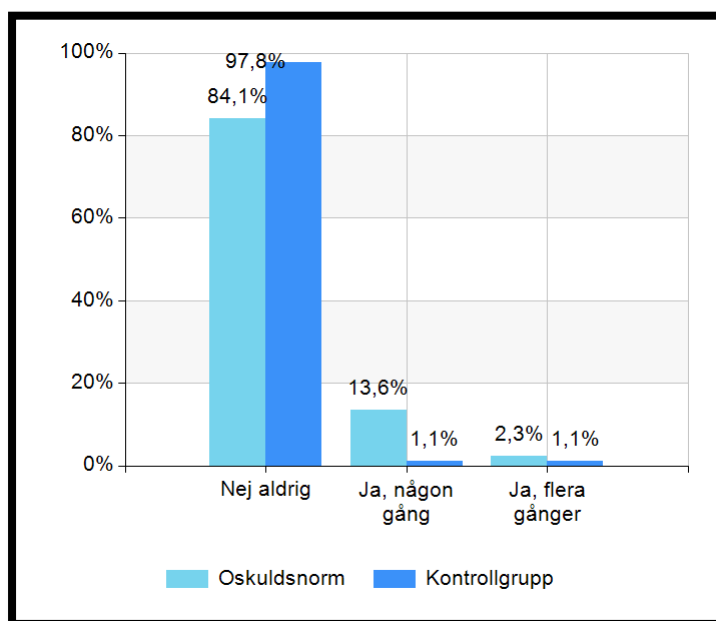
Figur 13. Kollat din mobil, din dator, din väska eller ditt rum mot din vilja
(Oskuldsnormsgrupp n=44, kontrollgrupp n=269)

Figur 14. Slagit dig eller utsatt dig för annat fysiskt våld (t.ex. spark eller knuff)
(Oskuldsnormsgrupp n=44, kontrollgrupp n=268)

Figur 15. Utsatt dig för sexuella kränkningar eller övergrepp
(Oskuldsnormsgrupp n=44, kontrollgrupp n=271)

Av tabellerna framkommer att det är en större andel pojkar i oskuldsnormsgruppen som utsatts för fysiskt och psykiskt våld samt kontroll utifrån att mot personens vilja kollat mobil, data, väska eller rum, detta gäller både de som utsatts någon gång och de som utsatts flera gånger. Vad gäller utsatthet för sexuella kränkningar eller övergrepp är det 15,9 procent av pojkarna i oskuldsnormsgruppen som utsatts i jämförelse med 2,2 procent av pojkarna i kontrollgruppen.

Tabell 11. Vilka orsaker tror du främst ligger bakom det som personen/personerna har gjort mot dig? På denna fråga kan du välja flera alternativ.

	Oskuldsnorm (n=44)		Kontrollgrupp (n=256)	
	Antal	Andel %	Antal	Andel %
Låter egna problem gå ut över mig (t.ex. arbetslöshet, skilsmässa, missbruk)	4	9,1	16	6,2
Tycker sig ha rätt att göra så mot mig	2	4,5	10	3,9
Vill kontrollera eller bestämma över mig	3	6,8	10	3,9
Tycker att jag har fått dåligt rykte eller skämt ut familjen	4	9,1	0	0
Annan person/andra personer förväntar sig det	4	9,1	0	0
Annan orsak	4	9,1	15	5,9
Vet inte	10	22,7	30	11,7
Jag har inte blivit utsatt	25	56,8	199	77,7
Total	56	127,3	280	109,4

Pojkar som våldsutövare

Av enkätmaterialen framkommer att majoriteten av pojkarna både i oskuldsnormsgruppen och kontrollgruppen aldrig har utsatt någon (över 80 procent). Av de pojkarna som har utsatt någon framgår inga skillnader i andel eller vem som utsatts med undantaget av att det i oskuldsnormsgruppen inte är någon som har utsatt sin syster eller annan ung flicka/kvinna i släkten, jämförelsevis i kontrollgruppen är det 1,1 procent vilket motsvarar tre personer.

Tabell 12. *Har du själv utsatt någon för våld, kränkningar eller hot de senaste tre åren? På denna fråga har det gått att välja flera alternativ.*

	Oskuldsnorm (n=44)		Kontrollgrupp (n=246)	
	Antal	Andel %	Antal	Andel %
Nej, jag har aldrig utsatt någon	36	81,8	233	87,6
Ja, mamma eller annan vuxen kvinna i familjen eller släkten	1	2,3	3	1,1
Ja, pappa eller annan vuxen man i familjen eller släkten	2	4,5	4	1,5
Ja, en bror eller annan pojke/ung man i familjen eller släkten (t.ex. bonusbror eller kusin)	3	6,8	10	3,8
Ja, en syster eller annan flicka/ung kvinna i familjen eller släkten (t.ex. bonussyster eller kusin)	0	0	3	1,1
Ja, en person jag är ihop med/en flick- eller pojkvän	2	4,5	2	0,8
Ja, en vuxen/vuxna i skolan eller i mitt bostadsområde	2	4,5	1	0,4
Ja, en ung person/ungdomar i skolan eller i mitt bostadsområde	5	11,4	9	3,4
Ja, annan person/andra personer	2	4,5	16	6
Total	53	120,5	281	105,6

Pojkarna har sedan fått svara på vilka anledningar som ligger bakom att de har utsatt någon för våld, kränkningar eller hot. I oskuldsnormsgruppen svarar 58,1 procent att de inte har utsatt någon, i kontrollgruppen är det 80,8 procent som uppger att de inte har utsatt någon. I oskuldsnormsgruppen svarar 11,6 procent att någon annan förväntar sig det, motsvarande siffra för kontrollgruppen är 0,8 procent. Alternativet att de tycker sig ha rätt att göra det svarade 9,3 procent i oskuldsnormsgruppen och 1,5 procent i kontrollgruppen. Av de som har utsatt någon svarar 14 % procent i oskuldsnormsgruppen och 6,4 procent av kontrollgruppen att det beror på ”annan orsak”. I oskuldsnormsgruppen svarar 18,6 procent att de inte vet vad det beror på, att de har utsatt någon motsvarande siffra för kontrollgruppen är 8,7 procent.

Tabell 13. Vilka orsaker ligger främst bakom det som du har gjort? På denna fråga har det gått att välja flera alternativ.

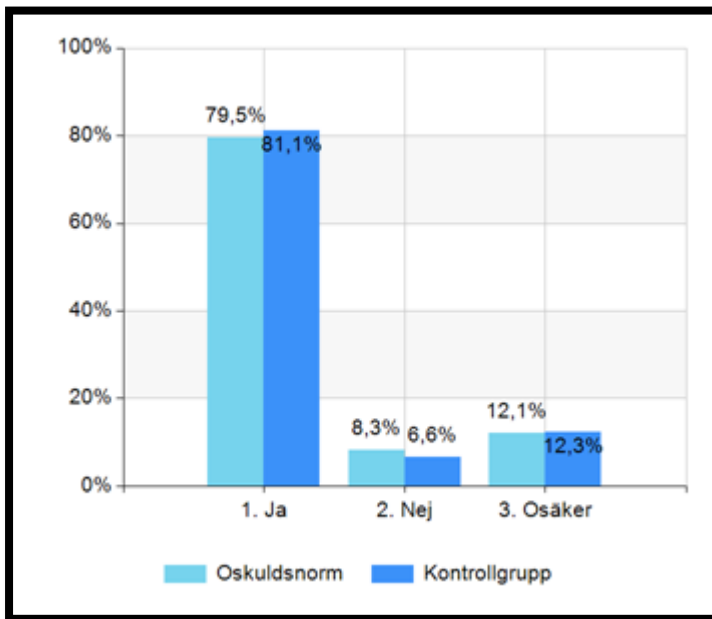
	Oskuldsnorm (n=43)		Kontrollgrupp (n=265)	
	Antal	Andel %	Antal	Andel %
Låter mina egna problem gå ut över personen/personerna	2	4,7	8	3
Tycker att jag har rätt att göra så mot personen/personerna	4	9,3	10	3,8
Som straff för att personen/personerna har skämt ut mig, familjen eller släkten	4	9,3	4	1,5
Jag tänker att personen/personerna kan få dåligt rykte och vill förhindra det	1	2,3	5	1,9
Annan person/andra personer förväntar sig det	5	11,6	2	0,8
Annan orsak	6	14	17	6,4
Vet inte	8	18,6	23	8,7
Jag har inte utsatt någon	25	58,1	214	80,8
Total	55	127,9	283	106,8

Benägenhet att söka hjälp

I denna del kommer resultatet från de frågor som berör ungdomarnas erfarenheter kring samhällets stöd och hjälp att beröras.

Inledningsvis så tillfrågas ungdomarna huruvida de vet vart de ska vända sig om de har behov av stöd och hjälp. Majoriteten i både oskuldsnormsgruppen och kontrollgruppen svarar att de vet vart de ska vända sig, runt 12 procent i båda grupperna uppger att de är osäkra och 8 procent i oskuldsnormsgruppen respektive 6 procent i kontrollgruppen säger att de inte vet vart de ska vända sig (se figur 16).

Figur 16. Vet du vart du skulle kunna vända dig om du blev illa behandlad av någon och/eller känner dig orolig över din livssituation? (oskuldsnormsgruppen n=132, kontrollgruppen n=514)

Resultatet som redovisas för oskuldsnormsgruppen och kontrollgruppen i tabell 14 visar att både ungdomar som lever med oskuldsnormer och kontrollgruppen är lika benägna att be om stöd från någon av skolans representanter vid behov. Detta genom att vända sig till lärare, skolkurator eller skolsköterska. En nästan lika stor andel uppger att de skulle kunna vända sig till ungdomsmottagningen och polisen. Det alternativ flest ungdomar i båda grupperna, vilket är en något större andel i oskuldsnormsgruppen skulle inte vända sig till något av alternativen som ges. Tvärtom kontrollgruppen skulle de i oskuldsnormsgruppen i större utsträckning vända sig till en religiös företrädare.

Tabell 14. Om du skulle behöva råd och stöd för att du mår dåligt eller behöver hjälp med en jobbig privat situation, vilka av nedanstående personer skulle du kunna tänka dig att vända dig till? På frågan har det varit möjligt att välja flera svarsalternativ.

	Oskuldsnormgrupp (n=127)	Kontrollgrupp (n=502)	Samtliga (n=629)
	Andel %	Andel %	Andel %
Lärare i skolan	28,3	31,1	30,5
Skolkurator eller skolsköterska	29,1	33,9	32,9
Socialtjänsten	17,3	18,5	18,3
Polisen	25,2	25,3	25,3
Ungdomsmottagningen	28,3	27,9	28
Fritidsledare eller ungdomsledare	11	12,7	12,4
Hälso- och sjukvårdspersonal (t ex på BUP, Barn- och ungdomsklinik, Vårdcentral)	14,2	23,5	21,6
BRIS, jourhavande kompis eller liknande (via telefon eller chatt)	19,7	28,9	27
Tjejjour eller organisationer som arbetar mot våld i nära relationer eller hedersrelaterat våld och förtyck	13,4	14,9	14,6
Religiös företrädare, t.ex. präst/diakon, imam, rabbin	11,8	7,2	8,1
Nej, jag skulle inte vända mig till någon av dessa	40,2	37,6	38,2

I föregående tabell framkom att cirka 40 procent i båda grupperna inte skulle vända sig till någon av de alternativ som ges i det fall de hade behov av råd och stöd. I nedan tabell framgår svaret på frågan om vad det beror på att ungdomarna inte sökt stöd.

Tabell 15. Om du inte har vänt dig till någon utomstående för råd och stöd, vad beror det på? På denna fråga har det gått att välja flera alternativ.

	Oskuldsnormgrupp (n=128)	Kontrollgrupp (n=498)	Samtliga (n=626)
	Andel %	Andel %	Andel %
Jag har inget behov	52,3	58	56,9
Jag är osäker på vart jag ska vända mig	7,8	4,4	5,1
Det skulle kunna innebära en fara för mig om någon fick reda på att jag har sökt hjälp	5,5	1,8	2,6
Det känns som jag sviker min familj om jag berättar för andra	10,9	3,4	5
Jag tror inte att någon skulle förstå mig eller kunna hjälpa mig	12,5	10	10,5
Annan anledning	3,1	5	4,6
Vet inte	14,8	9,6	10,7
Jag har sökt råd och stöd	18	23,5	22,4

Tabellen visar att majoriteten (över 50 procent) i båda grupperna inte sökt stöd då de inte har haft något behov. Svarsalternativet "Det känns som att jag sviker min familj om jag berättar för andra" har en högre andel svarande i oskuldsnormgruppen än i kontrollgruppen, likadant

på svarsalternativet “*Det skulle kunna innebära en fara för mig om någon fick reda på att jag har sökt hjälp*” där en högre andel av oskuldsnormen valt alternativet än i kontrollgruppen.

Frågorna har följts av en fråga med möjlighet att skriva ut svaret i text. Frågan var: *Om du skulle ha behov av råd och stöd vad skulle du vilja att det fanns för stöd från vuxna och samhället?* Här har det från både oskuldsnormsgruppen och kontrollgruppen kommit kommentarer gällande att det inte gått att välja att de skulle vända sig till sina föräldrar om de var i behov av råd och stöd.

I tabellen nedan har ungdomarna fått besvara frågan huruvida de är nöjda med den hjälp de fått om de någon gång har vänt sig till någon vuxen. Majoriteten i båda grupperna uppger att de aldrig har sökt stöd. Majoriteten av de som sökt stöd uppger att de är nöjda med den hjälp de fått, detta gäller både oskuldsnormsgruppen (30,7 procent) och kontrollgruppen (36,1 procent). I oskuldsnormsgruppen är det 12,6 procent som inte är nöjda med den hjälp de fick, motsvarande siffra för kontrollgruppen är 9,3 procent. Av de som inte fått någon hjälp uppger 7,9 procent i oskuldsnormsgruppen att de inte fick någon hjälp alls och 5,5 procent uppger att de sökte stöd men inte fick någon kontakt. För kontrollgruppen är det 5,5 procent som uppger att de inte fick någon hjälp alls och 1,4 procent som svarat att de sökt stöd men inte fick någon kontakt.

Tabell 16. *Om du någon gång har vänt dig till någon vuxen för råd och stöd, fick du den hjälp du behövde? Om du sökt hjälp vid flera tillfällen kan du välja flera alternativ.*

	Oskuldsnorm (n=127)		Kontrollgrupp (n=507)		Samtliga (n=634)	
	Antal	Andel %	Antal	Andel %	Antal	Andel %
Jag har aldrig sökt stöd	75	59,1	275	54,2	350	55,2
Jag sökte stöd, men fick ingen kontakt	7	5,5	7	1,4	14	2,2
Ja, jag är nöjd med hjälpen jag har fått	39	30,7	183	36,1	222	35
Nej, jag är inte nöjd med hjälpen jag fick	16	12,6	47	9,3	63	9,9
Nej, jag fick ingen hjälp alls	10	7,9	28	5,5	38	6
Total	147	115,7	540	106,5	687	108,4

Jämförelser med liknande studier

Som tidigare nämnt utgår denna kartläggning från samma enkätmaterial som två tidigare studier. En genomförd i Malmö, Göteborg och Stockholm och ytterligare en separat studie genomförd i Uppsala. Dock har de valt att operationalisera begreppet heder olika och analyserar sin data på olika sätt. Detta gör det svårt att jämföra studierna med varandra trots att de baseras på samma enkät.

Resultatet av enkätundersökningen i Göteborg, Stockholm och Malmö visade att närmare var sjätte elev i årskurs nio lever under hedersförtryck och att en stor andel utsatts för våld. 10–20 procent av eleverna var utsatta för oskuldsnormer, det vill säga att man förväntas vänta med sex tills det att man gifter sig. I denna studie har man studerat oskuldsnormen utifrån kriterierna att ungdomarna ska förväntas vänta med sex tills de gifter sig och inte skulle få ha en villkorlös kärleksrelation.

I Uppsalas kartläggning har man liksom i föreliggande studie också utgått från frågan om *man förväntas vänta med sex tills det att man gifter sig*, och sedan kategoriserat svaret och skapat en oskuldsnormsgrupp och en kontrollgrupp utifrån detta. I Uppsalas kartläggning uppgav 20 procent av flickorna och 10 procent av pojkarna ett upplevt krav på att vara oskuld före äktenskap. Dessa siffror är något lägre än den omfattning som uppmäts i Haninge kommun där motsvarande siffror visar att 26 procent av flickorna och 12 procent av pojkarna upplever ett krav på att vara oskuld före äktenskap. Viktigt att ha med sig vid jämförelse är dock att det är en stor skillnad i bortfallet i föreliggande studie och i Uppsalas studie. 26 procent av flickorna motsvarar 84 flickor och 12 procent av pojkarna motsvarar 46 pojkar i Haninge. I Uppsalas kartläggning där det externa bortfallet var 9 procent motsvarar de 20 procent som uppgav att de levde med en oskuldsnorm 92 flickor och 10 procent av pojkarna motsvarar 54 pojkar.

Sammanfattande reflektioner

Oskuldsnormsgruppens livssituation

Resultaten av ungdomarnas svar på enkäten visar att flickor och pojkar som förväntas vänta med sex innan äktenskap även upplever andra begränsningar. Det som är mest framträdande är kraven som förekommer vid relationer. Där framkommer att eventuell partner till flickor och pojkar i oskuldsnormsgruppen i högre grad behöver leva upp till krav och förväntningar från familjen än för kontrollgruppen. Ett krav som är överskridande för båda grupper är att partnern behöver vara i ungefär samma ålder. Det är vidare vad gäller kraven som skillnaderna blir betydande. Mest framträdande är det vad gäller krav på heterosexualitet, vilket tas upp i senare stycke. I oskuldsnormsgruppen uppgav både flickor och pojkar i högre utsträckning än i kontrollgruppen att eventuell partner måste ha samma religion som familjen. För flickorna är det 36,1 procent i oskuldsnormsgruppen och 3,8 procent i kontrollgruppen som uppgav detta krav. För pojkarna är det 19 procent i oskuldsnormsgruppen och 3 procent i

kontrollgruppen som uppger det som ett krav. Alternativet att de måste ha samma etnicitet/tillhöra samma folkgrupp som familjen är det 13,3 procent av flickorna i oskuldsnormsgruppen och 3,3 procent av flickorna i kontrollgruppen som svarat. Motsvarande siffror för pojkarna är 11,9 procent i oskuldsnormsgruppen och 2,6 procent i kontrollgruppen. Av flickorna så är det 6 procent i oskuldsnormsgruppen och 0,5 procent i kontrollgruppen som uppger att de inte får ha någon relation alls, motsvarande för pojkarna är 9,5 procent i oskuldsnormsgruppen och 0,7 procent i kontrollgruppen.

Begränsningarna för ungdomarna i oskuldsnormsgruppen framgår också vad gäller val av framtida partner. Vid val av framtida partner framkommer det att en lägre andel av både pojkar och flickor i oskuldsnormsgruppen får välja sin partner fritt i jämförelse med kontrollgrupperna. Liknande mönster ses när ungdomarna får svara på frågan om de är oroliga för att någon annan ska bestämma vem de ska gifta sig med/leva tillsammans med i framtiden där en högre andel i oskuldsnormsgrupperna uppger en oro. Bland flickorna är det 17,8 procent i oskuldsnormsgruppen och 7,5 procent i kontrollgruppen. Bland pojkarna är det 15,5 procent i oskuldsnormsgruppen och 5,5 procent i kontrollgruppen.

Skolans roll

Eleverna har fått besvara en fråga gällande vem eller vilka de skulle kunna vända sig till vid behov. Frågan baseras på ett scenario där de skulle vara i behov av råd och stöd för att de mår dåligt eller vara i behov av hjälp med en privat jobbig situation. Det vanligaste svaret var att de inte skulle vända sig till någon, men en sak som framstod med stor tydlighet var att *om* de skulle välja att berätta om sin utsatthet för någon, så skulle den absoluta majoriteten vända sig till någon inom skolan. Detta svar är samma både för kontrollgruppen och för den gruppen som bedöms leva med hedersnormer. Detta är ett förtroende som förpliktigar och som gör det särskilt viktigt att säkerställa en god kompetens om hedersrelaterat våld och förtryck inom skolan och att särskild handlingsplan följs.

Våldsutsatthet

Av enkäten framkommer att pojkar som lever med oskuldsnorm i större grad är utsatta för våld och kränkningar än pojkar som inte lever med oskuldsnorm. Detta framträder i samtliga former av våld. Bland flickorna märks inte denna skillnad på samma sätt mer än att flickor i oskuldsnormsgruppen tenderar att vara mer utsatta för upprepade former av våld. Vad gäller flickornas våldsutsatthet så märks skillnader främst när flickorna som blivit utsatta för våld uppger orsaker till våldet, där större andel bland oskuldsnormsgruppen uppger att de blivit utsatta därför att våldsutövaren vill bestämma över och/eller kontrollera dem.

En aspekt som påverkar möjligheten att tolka resultatet är att antalet personer i oskuldsnormsgrupperna och kontrollgrupperna skiljer sig mycket åt. Det är i oskuldsnormsgrupperna väldigt få personer. Detta gör att eventuella slutsatser från svaren är belagda med stor osäkerhet.

HBQ-personer

Det framkommer tydligt att det, främst i oskuldsnormsgruppen finns en heteronormativitet. Av de krav som föreligger för ungdomarna i oskuldsnormsgruppen utifrån om de ska ha en kärleksrelation, så är kravet på att det inte är en homosexuell relation det mest framträdande. Frågan om homosexualitet berörs genom två frågor i enkätmaterialen. Ungdomarna fick i enkäten först besvara frågan huruvida det finns förväntningar på att de ska vara heterosexuella eller inte. Majoriteten av kontrollgruppen, 60 procent, svarar att det inte finns sådana förväntningar medan motsvarande andel i oskuldsnormsgruppen är 21,1 procent. Alternativen *stämmer absolut* och *stämmer ganska bra* svarar 61 procent i oskuldsnormsgruppen och 19,3 procent i kontrollgruppen. Ungdomarna har också fått besvara frågan kring om de skulle ha en kärleksrelation, om den de är tillsammans med skulle behöva uppfylla något krav. Bland flickorna i oskuldsnormsgruppen svarar 39,8 procent att det inte får vara en homosexuell relation, bland flickorna i kontrollgruppen är det 3,8 procent som uppger det. Bland pojkarna uppger 33,3 procent i oskuldsnormsgruppen och 15,2 procent i kontrollgruppen att det inte får vara en homosexuell relation.

Hedersrelaterat våld och förtryck bygger på starkt patriarkala och heteronormativa föreställningar. I *Oskuld och heder* anger flickor och pojkar som begränsas när det gäller umgänge med personer av annat kön i högre utsträckning än andra att de utsatts för våld, hot eller annan kränkande behandling för att deras sexuella läggning inte accepteras av familjen. Liknande resultat ses även i Uppsalas kartläggning där 82 procent av flickorna och 80 procent av pojkarna som lever med oskuldsnorm uppger att de förväntas ha en heterosexuell läggning, motsvarande för kontrollgrupperna är 30 procent för flickorna och 33 procent för pojkarna.

Således bedöms det sammantagna resultatet, vilande på tidigare studier visa på att ungdomar som lever under hedersnormer och har en annan sexuell läggning än heterosexualitet också är särskilt utsatta. Intoleransen mot homosexualitet bedöms vara högre i familjer som lever i enlighet med hedersrelaterade normer.

Rekommendationer

Det framkommer i enkätmaterialen att om ungdomarna ska välja att vända sig till någon vuxen så väljer de flesta någon inom skolan. Det är viktigt att den som tar emot sådan information vet vad och hur den ska göra. Det är därför viktigt att inventera och tillgodose eventuellt behov av fortbildning rörande hedersrelaterat våld och förtryck. Detta gäller inte bara för skolan utan för alla verksamheter och samtliga yrkesgrupper som kommer i kontakt med ungdomar som är utsatta eller riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld och förtryck.

En förutsättning för att kunna förhindra hedersrelaterat våld och förtryck är att upptäcka det. Det är därför av yttersta vikt att frågor som rör hedersproblematik är en del av ordinarie samverkansstrukturer för barn och unga för att skapa en hållbar struktur för att upptäcka om barn och unga har en utsatt situation.

Det framgår av ungdomarnas svar att endast en del av dem kan tänka sig att vända sig till socialtjänsten för råd och stöd. Detta i sig är nödvändigtvis inte anmärkningsvärt då socialtjänsten inte är första instans för att erbjudas råd och stöd. Det är dock viktigt att information om vad socialtjänsten gör och kan erbjuda når fram till de som är i behov av det. Socialtjänsten kan alltid bli bättre på att nå ut med information om vad som kan erbjudas och när och hur man ska kontakta socialtjänsten. Det är viktigt att sådan information är lättillgänglig och även finns på flera olika språk.

Referenser

Baianstovu i, Rúna; Strid, Sofia; Cinthio, Hanna., Särnstedt, Emmie & Enelo, Jan-Magnus (2018) *Det hedersrelaterade våldets och förtryckets uttryck och samhällets utmaningar. En kartläggning i Göteborg, Malmö och Stockholm 2017–2018*. Örebro: Örebro universitet

Ghadimi, Mariet & Gunnarsson, Serine (2019). *U18 Kartläggning av hedersrelaterat våld och förtryck i Uppsala kommun*. Uppsala: TRIS.

Jämställdhetsmyndigheten. Hedersrelaterat våld och förtryck. *Jämställdhetsmyndigheten*. 2022. <https://jamstalldhetsmyndigheten.se/mans-vald-mot-kvinnor/hedersrelaterat-vald-och-fortryck/> (Hämtad 2022-02-28).

Länsstyrelsen Östergötland. HBTQ och heder. *Hedersförtryck.se*. 2020. <https://www.hedersfortryck.se/hedersrelaterat-vald-och-fortryck/hbtq-och-heder/> (Hämtad 2022-02-28)

NCK (2010) *Hedersrelaterat våld och förtryck. En kunskaps- och forskningsöversikt*. Uppsala universitet: Nationellt center för kvinnofrid.

Schlytter, Astrid, *Oskuld och heder: en undersökning av flickor och pojkar som lever under hedersrelaterad kontroll i Stockholms stad - omfattning och karaktär*, Stockholms stad, Stockholm, 2009

Sverige. Socialstyrelsen (2021). *Bedömning av hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i nära relationer: stöd till socialtjänst och hälso- och sjukvård*. [Stockholm]: Socialstyrelsen.

Sverige. Socialstyrelsen (2019). *Ett liv utan våld och förtryck: slutredovisning av uppdraget att genomföra en nationell kartläggning av hedersrelaterat våld och förtryck*. [Stockholm]: Socialstyrelsen.